

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Teze diplomové práce

Environmentální chování ve vybraném regionu

Bc. Vlasta Štefanová, DiS.

© 2015 ČZU v Praze

Environmentální chování ve vybraném regionu

Environmental behavior in the selected region

Souhrn

Vybraným regionem pro tuto diplomovou práci je Ústecký kraj. Diplomová práce je rozdělena do dvou hlavních částí: literární rešerše a praktické části, která je zaměřená na daný region. Smyslem kapitol literární rešerše je snaha předložit čtenářům základní přehled o problematice hornictví. Pro pochopení celé problematiky uhelného hornictví a s tím spjatých problémů jsou v této práci definovány základní pojmy, jako jsou například: životní prostředí, rekultivace, rekultivační cíl, sanace, výsypka. Obsahem další kapitoly je legislativa vztahující se k dané problematice. Následující kapitoly jsou věnovány specifické činnosti, která je úzce spojena s povrchovou těžbou uhlí, tedy popis jednotlivých etap procesu rekultivací, historie rekultivací na Mostecku a zaniklé obce na Mostecku v důsledku těžby. Praktická část je věnována empirickému výzkumu. Pomocí kvalitativních rozhovorů bude naplněn hlavní cíl, kterým je zjistit, v jaké míře ovlivňuje těžba uhlí a následná rekultivace krajiny občany dotčeného území. Poslední částí mé práce je analýza výsledků šetření a závěr.

Klíčová slova: Životní prostředí, rekultivace, výsypka, hornictví, ekologická stabilita, meliorace.

Cíl práce a metodika

Cílem práce v první části, tzn. literární rešerši bylo charakterizovat základní pojmy, legislativu a historii a celkově definovat problematiku uhelného hornictví včetně prolomení diskutovaných územních limitů. Dále v části empirického výzkumu pomocí šetření zjistit názory hlavních aktérů na problematiku těžby uhlí a jejího vlivu na obyvatele a životní prostředí, dále názory na kvalitu prováděných rekultivací a v závěru šetření také možné nahrazení stávajících zdrojů energie novými moderními zdroji, které jsou ekologičtější. Cílem práce dále bylo obhájit hypotézu, která říká, že rekultivace území zasažená těžbou vede ke zlepšení kvality života jejích občanů a vede také ke zlepšení stavu životního prostředí.

Nejprve nastalo ujasnění cílů diplomové práce. Následoval začátek shromažďování informačních zdrojů, které se vztahují k danému tématu. Tato práce je sepsána na základě, jak primárních, tak sekundárních informačních zdrojů. V první části mé práce je definice základních pojmů na základě studia odborné literatury, vypracování literární rešerše o historii a vývoji zkoumaného jevu, dále popis regionu. V empirické části analýza vlastního šetření ve vybraném regionu, syntéza a závěr.

Zhodnocení výsledků

Informace v teoretické části diplomové práce jsem čerpala z odborné literatury známých autorů, jako jsou: Štýs, Vráblíková, Pecharová. Diplomová práce je koncipována do jednotlivých pasáží. V první pasáži teoretické části byly definovány základní pojmy, které sloužily k přiblížení dané problematiky. Těmito pojmy byly: životní prostředí, environmentální výchova, rekultivace, která se dále členila na rekultivaci přímou a nepřímou, dalším pojmem byl rekultivační cíl, rekultivační cyklus, biologická příprava, sanace, výsypka a antropogenní půda. Další pasáž teoretické části byla věnována tématu legislativy, která se přímo týká životního prostředí. Následná pasáž se týkala historie, to znamená počátku hornictví a její vývoj, zde byly také popsány dva pojmy z historie a to je lávkování a mlýnkování. V další pasáži jsem se věnovala etapám procesu rekultivací, kde jsem charakterizovala důlně-technickou etapu, eko-technickou etapu, biotechnickou etapu a nakonec postrekultivační etapu. V navazující pasáži jsem se již věnovala historií

rekultivací na Mostecku, kde jsem definovala předválečné období, poválečné období a 50.léta, 60. léta, dále pak 70. – 80. léta a 90.léta. Na historii rekultivací na Mostecku navazovaly rekultivace na Mostecku a její konkrétní výsypky. V rámci této pasáže jsem tedy definovala Čepirožskou výsypku, Velebudickou výsypku, Malé Březno, Vrbenský, Lom Most, úpravu okolí děkanského kostela v Mostě, výsypku Strimice, dále pak Rudolickou výsypku, Hornojřetínskou výsypku, Růžodolskou výsypku a na závěr Jezero Most. Z důvodu přiblížení negativních důsledků těžby byly v následující pasáži charakterizovány zaniklé obce na Mostecku v důsledku těžby. Zaniklými obcemi jsou: Souš, Libkovice, Albrechtice, Jezeří, Dřínov, Kundratice a Bylany. Klíčovou pasáží byla pasáž s názvem územní limity, kde byla jednou z podkapitol ochrana životního prostředí, dále dopady na lidské zdraví a současná situace na Mostecku. Jedním z dílčích cílů této práce bylo definovat problematiku prolomení těžebních limitů a dále také zjištění názorů hlavních aktérů na toto téma. Tato pasáž pouze přiblížila danou problematiku, následným šetřením jsem se věnovala v empirické části, která navazovala na tuto kapitolu. Na teoretickou část plynule navázala část praktická, tedy empirická část, kde jsem nejdříve popsala hlavní cíle a způsob a metody empirického výzkumu.

Obsahem empirické části byla nejprve analýza obyvatelstva. V rámci této analýzy jsem nejprve charakterizovala vybraný kraj a to z hlediska rozlohy, přírodních podmínek a také z hospodářského hlediska, dále následoval popis a vývoj nezaměstnanosti a počtu obyvatel. Z analýzy obyvatelstva vyplynulo, že je v kraji jedna z nejvyšších nezaměstnaností v České republice, což má za následek pokles těžby uhlí z důvodu snížení odbytu hnědého uhlí, útlum výroby i zemědělství a restrukturalizace podniků. Avšak společnost Vršanská-uhlená, a. s. má díky kontraktu s energetickou společností ČEZ o dodávkách uhlí do elektrárny Počerady potenciál 50-leté těžby hnědého uhlí. Díky tomuto aspektu by nebyl dopad zvýšení nezaměstnanosti při neprolomení limitů tak negativní. Dalším poznatkem, který plynul z analýzy obyvatelstva, bylo pozvolné snižování počtu obyvatelstva, přičemž se domnívám, že jedním z důvodů tohoto jevu je vyšší migrace obyvatel jinam z místa okolí těžby hnědého uhlí z důvodu horšího životního prostředí a také nižší atraktivita pro bydlení a život. Dalším důvodem snižujícího se počtu obyvatel, je malý počet vysokých škol a z tohoto důvodu mnoho vysokoškolských studentů studuje v jiném regionu a to v Praze či v Plzni. V těchto městech si během studia najdou zaměstnání a poté v těchto městech již zůstanou z důvodu lukrativnější práce. V kraji zasaženém

těžbou uhlí zůstává především obyvatelstvo silně citově vázáno na danou oblast. Pokud by však využilo město vhodně prostředky plynoucí z těžby uhlí do rozpočtu, může být naopak první pohled na danou obec mnohem hezčí, než na obce nezasazené těžbou uhlí.

V rámci empirické části jsem dále definovala přípravnou fázi, dále pak zvolenou metodu kvalitativního výzkumu, tím tedy byl hloubkový rozhovor. Součástí podkapitoly hloubkového rozhovoru byla charakteristika respondentů hloubkového rozhovoru, přičemž těmito hlavními aktéry byly občané z řad zastupitelů vybraných obcí a zvolení mluvčí těžařské společnosti a společnosti zabývající se rekultivační činností. Další podkapitolou empirické části byla realizace rozhovorů. Rozhovory probíhaly osobně na městských úřadech a ve vybraných společnostech, kde byly domluvené osobní schůzky s respondenty. V průběhu rozhovorů jsem získala klíčové informace, které jsem zhodnotila v následné podkapitole s názvem vyhodnocení rozhovorů.

Z šetření vyplynulo, že respondenti vnímají spíše více negativní dopady těžby uhlí, mezi které patřily převážně zhoršené životní podmínky, nehezký pohled na krajinu a devastace stávající krajiny, dále změna krajinného rázu a vyšší koncentrace prachových částic. Jako přínosy těžby uhlí uvedli zaměstnání pro obyvatele, což uvedli čtyři respondenti ze sedmi. Tato odpověď tedy měla největší počet odpovědí ze všech.

Následujícími otázkami jsem se dotazovala na územní těžební limity, přičemž nejdříve jsem se dotazovala na názor, zda respondent souhlasí, či nesouhlasí s prolomením územních limitů. Z šetření vyplynulo, že převládal spíše souhlas s prolomením těžebních limitů, protože 57% odpovědí bylo ano. Následná otázka měla zodpovědět důvody prolomení těžebních limitů. Na tuto otázku činilo 50% odpovědí, že důvodem prolomit těžební limity je zachování zaměstnanosti v regionu. Druhá nejčastější odpověď s podílem 25% odpovědí bylo zachování energetické bezpečnosti ČR. Jako další dva důvody respondenti uváděli zajištění levné energie pro domácnost a průmysl a souhlas s prolomením těžebních limitů pouze za předpokladu kombinace s moderními technologiemi. V rámci tohoto bloku otázek měli respondenti uvést dopady, které souvisí s neprolomením územních limitů. Na tuto otázku celkem 62% odpovědí bylo zvýšení nezaměstnanosti, čímž se potvrdila skutečnost, že pokud se územní limity neprolomí, bude muset region čelit zvýšené nezaměstnanosti, což vyplynulo i z předchozí otázky. Další

dopady, které respondenti uváděli, byly nedostatek zdrojů energie a navyšování cen pro konečné spotřebitele.

Další blok otázek se týkal následných rekultivací krajiny zasažené těžbou uhlí, přičemž první otázkou jsem se dotazovala, jaký typ rekultivace respondent upřednostňuje. Na tuto otázku měli dotazovaní na výběr ze čtyř možností a to: lesnická, vodohospodářská, zemědělská a ostatní – rekreační zeleň a sportovní areály. Z šetření vyplynulo, že respondenti upřednostňují nejvíce vodohospodářskou rekultivaci, nejméně početná odpověď naopak byla zemědělská rekultivace. Vodohospodářská rekultivace se na Mostecku také ve skutečnosti upřednostňuje nejvíce, protože cílem rekultivace je vrátit prostředí zasažené těžbou do stavu před zahájením těžební činnosti a protože na Mostecku převládaly jezera a mokřiny, provádí se převážně vodohospodářská rekultivace a z menší části lesnická. Díky vodohospodářské rekultivaci se má vrátit stav ovzduší do původního stavu, ale také vede k navrácení původní fauny a flóry. Další otázka navazovala na předchozí otázku a měla zodpovědět, zda vidí respondent zlepšení kvality života v regionu po rekultivaci krajiny. Zde dotazovaní měli na výběr z pěti možných odpovědí a to : ano, spíše ano, ne, spíše ne a nevím. Nikdo z respondentů neodpověděl na tuto otázku ne a pouze jeden odpověděl nevím. Z tohoto tedy vyplývá, že respondenti vidí zlepšení kvality života v regionu díky rekultivaci krajiny. Tato otázka obsahovala ještě podotázku, kterou jsem se dotazovala, zda je po rekultivaci krajiny v regionu lepší kulturní vyžití a popřípadě jaké. Na tuto otázku byla nejčastější odpověď změna klima k lepšímu, návrat podoby krajiny před těžbou, vodní plochy – možnost na koupání a cyklotrasy. Tímto blokem otázek bylo zjištěno, že respondenti mají přehled o kulturních možnostech, které přináší rekultivovaná místa a navštěvují je. Myslím si, že právě tato místa jako jsou vodní plochy, hipodrom, cyklostezky a bruslařské dráhy činí tento region z pohledu kulturního vyžití atraktivnější, než před zahájením těžby.

Posledním blokem otázek jsem se dotazovala na moderní, nebo také alternativní zdroje energie, přičemž nejprve jsem zjišťovala povědomí respondentů o těchto zdrojích. Respondenti měli poměrně velký přehled o těchto zdrojích a uváděli tyto moderní zdroje energie: vodní elektrárny, geotermální energie (využití tepla z jádra země), spalovny biomasy, větrné elektrárny, fotovoltaika a energie příboje a přílivu oceánů. Další otázkou jsem se dotazovala, zda se dotazovaní domnívají, že mohou moderní zdroje energie

nahradit stávající zdroje energie, jako je právě těžba uhlí. Na tuto otázku bylo 71% odpovědí ne. Jako důvod proč nemohou být nahrazeny stávající zdroje energie respondenti uváděli, že ani jednoho alternativního zdroje není dostatek, dále že plně se nahradit těžba uhlí pouze jedním zdrojem nedá, pouze pokud by došlo ke kombinaci jednotlivých zdrojů mezi sebou.

Z výše uvedených odpovědí a v rámci celého šetření byla tedy potvrzena hypotéza, která říká, že rekultivace území zasažená těžbou vede ke zlepšení kvality života jejích občanů a vede také ke zlepšení stavu životního prostředí.

Seznam použitých zdrojů

ENGER, Eldon. D., Environmental science: a study of interrelationship. Boston: McGraw Hill, 1995, ISBN 0-697-15906-X

MAJEROVÁ, Věra., MAJER Emerich. Empirický výzkum v sociologii venkova a zemědělství. Praha: CZU, 2007, 274 s., ISBN 978-80-213-1671-3

MOLDAN, Bedřich. Ekologická dimenze trvale udržitelného rozvoje. 1.vydání. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0246-6

PECHAROVÁ, Emilie. 2011. Obnova jezerní krajiny pod Krušnými horami. Kostelec n. Černými lesy : Lesnická práce, 2011. 978-80-87154-35-9

SD - rekultivace, a. s.: Obnova krajiny na Bílinsku a Tušimicku. Litvínov, 2003. Severočeské Doly, a. s., Chomutov

ŠTÝS, Stanislav a kol., a. 1981. Rekultivace území postižených těžbou nerostných surovin. Praha : SNTL, 1981

ŠTÝS, Stanislav. 2000. Mostecko: země znovuzrozená. Most : MUS, 2000. —. 1996. Proměny měsíční krajiny . Praha : Bílý slon, 1996. 80-902063-2-8. —. 2004. Proměny měsíční krajiny v srdci Evropy. Most : Ecoconsult pons, 2004. —. 1998. Rekultivace. Most : Mostecká uhelná společnost, 1998

ŠTÝS, Stanislav, Liběna HELEŠICOVÁ a Jan SIXTA. Proměny měsíční krajiny: Changes of moon landscape. 1. vyd. Praha: Bílý slon, 1992, 256 s. ISBN 80-901291-0-2.

ŠTÝS, Stanislav a Větvicka, Václav. 2008. Most v zeleném. Most : Hněvín, 2008. 978-80-86654-22-5

VRÁBLÍKOVÁ, Jaroslava a kol. 2008. Revitalizace antropogenně postižené krajiny v Podkrušnohoří: metodika: studijní část, Teoretická východiska pro možnost revitalizace území modelové oblasti. Ústí nad Labem : UJEP, FTP, 2008. 978-80-7414-019-8.

VRBOVÁ, Marie a VRBA, Tomáš. 2000. Jezerní krajina po těžbě. Chomutov : Severočeské doly, 2000. 1. 80-238-6030-5